Кліффорд САЙМАК

ПОДАРУНОК

Він знайшов предмет на ожиновій поляні, коли шукав корів. Поміж високих стовбурів тополь сутінки ставали все густішими, тому він не зміг добре його розгледіти, та й не міг витрачати на це багато часу. Дядько Еб і так був розлючений на нього через те, що відбилось дві телички, а якщо він ще й витратить на їх пошуки занадто багато часу, то дядько Еб відлупцює ременем. Він і без цього уже залишиться без вечері, бо забув принести відро води з джерела. А ще не надто добре прополов грядки і тітка Ем цілісінький день бурчала.

— Я за все життя не бачила такого нікчемного хлопчика, — пронизливо верещала вона і провадила далі, що йому треба бути вдячним їй з дядьком Ебом за те, що вони підібрали його з вулиці і тим самим врятували від сиротинця, але ні, він ніколи не відчував ні краплини дяки, а на додачу до усіх труднощів з ним ще й лінивий, і врешті вона великодушно виголошувала: — Не знаю, що з тебе тільки виросте!

Він знайшов двох теличок внизу, в кутку пасовища, біля хащі лісових горіхів, і погнав їх додому. Плентаючись ззаду, знову думав про втечу, та знав, що нікуди не дінеться, бо йому немає куди йти. Хоча, сказав він собі, будь-яке місце буде кращим за дім Тітки Ем і дядька Еба, які насправді не були йому ніякими родичами, просто людьми, що прийняли хлопчика до себе.

Коли він пригнав телиць, дядько Еб саме закінчував доїння і добряче вичитав його за те, що той згубив їх, коли зганяв стадо докупи.

— Ось, — сказав дядько Еб, — оскільки я мусив видоїти і твоїх і моїх корів, а все тому, що ти не вмієш рахувати, так як я завжди вчу тебе, ти мусиш подоїти цих двох телиць.

Тож Джонні, взявши свій табурет і відро, заходився доїти теличок. Це було важко, бо вони були дуже полохливими. Одна з них брикнула і вдарила хлопчика в живіт. Падаючи, він розлив молоко.

Бачачи усе це, дядько Еб зняв ремінь і кілька раз добряче вдарив його, при цьому кажучи, що треба бути більш обережним з молоком, бо воно коштує гроші, а згодом примусив його закінчити доїння.

Усю дорогу додому дядько Еб бурчав, що діти не варті тих зусиль, які на них витрачають. Тітка Ем зустріла їх біля дверей і одразу звеліла Джонні добре вимити ноги, перед тим як він буде лягати спати, бо вона не хоче, щоб він забруднив її гарні чисті простирадла.

— Тьотю Ем, — сказав він, — я дуже голодний.

— Та невже, — і, невблаганно зціпивши губи, додала, — напевно, якби ти хоч трішки зголоднів, то не був би таким забудькуватим.

— Лише скибочку хліба, — попросив Джонні. — Без масла, без нічого, тільки скибку хліба.

— Юначе, — сказав дядько Еб, — ти чув свою тітку. Мий ноги і лягай спати.

— І дивись мені, добре їх вимий, — додала тітка Ем.

Тож він помив ноги і пішов спати, і, уже лежачи в ліжку, думав про ту річ, яку бачив на ожиновій поляні, думав про те, що не сказав про неї ні слова дядькові й тітці, бо вони не дали йому можливості це зробити, весь час повчаючи і кричачи на нього.

І він вирішив не казати їм про знахідку, бо якщо він скаже, то вони заберуть її, точнісінько так, як забирали все. А якщо не заберуть, то зіпсують так, що йому стане нецікаво і неприємно.

Єдина річ, яку він вважав своєю і лише своєю, був старий кишеньковий ніж зі зламаним в основі лезом. Найбільше на світі він хотів мати новий ножик, з цілим лезом, але знав, що ніколи більше про нього не попросить. Один раз він уже зробив це, тоді дядько Еб і тітка Ем довго випоминали йому, якою невдячною і жадібною істотою він є, і як вони підібрали його з вулиці, а він ще хоче, щоб вони витрачали свої цінні гроші на якийсь кишеньковий ніж. Джонні нестерпно було слухати про вулицю, адже, якщо не зраджувала йому пам'ять, він ніколи не був безпритульним.

Лежачи там, у своєму ліжку, та дивлячись крізь вікно на зірки, він з подивом думав про річ, яку бачив на ожиновій поляні і не міг згадати обрисів, бо в нього не було достатньо часу зупинитись і роздивитися. Але ця знахідка мала якусь дивну властивість: що більше він про неї думав, то більше хотів побігти й побачити її.

"Завтра, — подумалось йому, — я піду і неодмінно подивлюсь на неї. Лише б випала вільна хвилинка". Та тут Джонні зрозумів, що такого шансу у нього не буде, бо вже з першими півнями тітка спровадить його на город, полоти грядки, і пильно стежитиме за тим, щоб він нікуди не вислизнув.

Тож він лежав в ліжку, і що більше думав про це, то зрозуміліше ставало, що йти потрібно негайно.

Тітка Ем та дядько Еб спали, це можна було вгадати з їх хропіння. Він встав з ліжка, тихенько ковзнув у свої штанці та сорочку і вислизнув вниз на кухню, ретельно уникаючи скрипучих сходинок. Там Джонні заліз на стілець, щоб дістати сірники, які лежали аж на вершечку печі. Він взяв пригоршню, але, поміркувавши, більшість кинув назад,

залишивши кілька штук, бо якби тітка помітила це, йому б добряче перепало.

На дворі трава була мокрою і холодною від роси, він підкотив штанці, щоб не замочити їх, і попрямував через пасовисько.

Йдучи лісом, він знав, що там є зачаровані місця, та Джонні майже не боявся, адже ніхто не може йти нічним лісом і не боятися зовсім.

Нарешті він дістався ожинової поляни, мимоволі дивуючись, як йому вдалось це зробити, не порвавши одягу і босоніж не поколовши ніг. Тож він стояв, знаючи, що ця дивна річ і досі тут. Джонні відчував дружелюбність, яку вона випромінювала, так, неначе, намагалась сказати, що боятись не треба.

Він був дещо розгублений, бо не звик до дружніх почуттів. Єдиним його другом був Бенні Сміт, хлопчик його віку, з яким він навчався в школі, та оскільки Бен часто хворів і не відвідував уроки, вони гралися рідко, а літом взагалі не бачились, бо той жив у протилежному кінці шкільного району.

Коли очі дещо звикли до темряви, Джонні почав розрізняти обриси предмета, який лежав на поляні. Він не міг зрозуміти, як може відчувати дружелюбність, бо був упевнений, що це така ж нежива річ, як, наприклад, вагон чи силосорізка. Якби він подумав, що це щось живе, то дуже б налякався.

Та предмет і далі випромінював дружелюбність.

Джонні простяг руки, розгортаючи кущі, щоб ще ближче підібратись до місця, де лежала річ. Там він зміг би запалити сірник і розгледіти краще, що це таке.

— Не йди далі, — сказала дружелюбність, хоч він не був певний, що вона промовила це словами.

— Не дивись на нас надто близько, — почулось йому.

Джонні був дещо спантеличений, бо взагалі не намагався дивитись на щось зблизька.

— Добре, — сказав він, — я не дивитимусь на вас. — Він подумав що це, напевно, якась гра, схожа на хованки.

— Коли ми станемо добрими друзями, — сказала річ, — ми зможемо дивитись один на одного, не звертаючи уваги на зовнішність, бо знатимемо, які ми всередині.

Джонні подумав, що вони, напевно, жахливі, якщо не хочуть, щоб він на них дивився. І річ відповіла йому

— Ми здаватимемось жахливими тобі, а ти нам.

— Тоді, можливо, згодом, — сказав він, — а зараз дуже добре, що я не можу бачити в темряві.

— Ти не можеш бачити в темряві? — запитало воно і Джонні відповів, що не може.

На хвилинку запанувала тиша, та він наче відчув здивування.

Потім річ запитала його, чи може він робити ще якісь речі , та які саме, він не зрозумів.

— Ти боїшся? — запитала річ. — Не треба нас боятись.

Джонні пояснив — він не боїться їх, бо вони випромінюють дружбу, але він хвилюється, що якщо тітка і дядько виявлять його зникнення, то будуть дуже сваритися. Вони багато розпитували його про тітку Ем і дядька Еба, а він все намагався їм розповісти, та вони не дуже зрозуміли і подумали — йдеться про владу. Джонні спробував пояснити їм, що це не так, та не був певний, чи вони його зрозуміли.

Нарешті, будучи ввічливим, щоб не образити їх, він сказав, що змушений іти. Та, оскільки він пробув на поляні набагато довше, аніж планував, біг усю дорогу додому.

Джонні зайшов до хати і ліг назад у ліжко без проблем, та на ранок тітка виявила сірники у нього в кишенях і прочитала цілу лекцію про те, як це небезпечно і що він може спалити стодолу. Щоб закріпити науку, вона лупцювала його тонкою різкою, і хоч як він намагався витерпіти все як чоловік, боліло так, що він почав підскакувати і кричати.

Хлопчик працював увесь день на городі, а ввечері пішов заганяти корів.

Йому не треба було сходити з дороги, щоб потрапити на ожинову поляну, бо корови були якраз у тому напрямку, та навіть якби і треба було, він би зійшов, бо увесь день він пам'ятав про ту дружелюбність, яку там знайшов.

Цього разу було ще світло, день тільки починав переходити у вечір, і Джонні міг добре розгледіти предмет. Воно не було живим, просто великий шматок металу, наче дві тарілки зліпили докупи, по колу йшов обідок, ну точно як два склеєні блюдця. На вигляд воно було наче старий метал, що довго пролежав надворі під відкритим небом і де-не-де покрився ямками.

Предмет проклав собі досить довгу дорогу крізь ожинову гущавину, проорав землю десь на двадцять футів, і, простеживши уздовж шляху,

який воно пройшло, Джонні побачив, що знесло верхівки кількох високих тополь.

Воно говорило до нього без слів, як і минулої ночі, говорило з дружелюбністю та по-братерськи, хоч цього останнього слова Джонні у школі ще не вивчав.

Предмет сказав:

— Ти можеш швиденько поглянути на нас. Дивись, лише не довго і дуже не розглядай. Глянь і відвернись, так помалу ти зможеш до нас звикнути.

— Де ви? — запитав Джонні

— Ось тут, — відказали вони.

— Тут всередині? — запитав Джонні.

— Тут всередині, — відповіли вони.

— Тоді я не зможу на вас подивитись, — сказав Джонні, — я не можу бачити крізь метал.

— Ти не можеш бачити крізь метал, — сказав один з них.

— Він не може бачити, коли зайшла зоря, — підхопив інший.

— Він не зможе нас побачити, — сказали вони в один голос.

— Ви можете вийти, — запропонував Джонні.

— Не можемо, — відповіли вони, — ми загинем, якщо вийдемо.

— Виходить, я ніколи не зможу вас побачити ?

— Не зможеш, Джонні.

І він стояв там, відчуваючи себе страшенно самотнім через те, що ніколи не зможе побачити цих своїх друзів.

— Ми так і не зрозуміли, хто ти, — сказали вони. — Розкажи нам ще про себе.

І через те, що вони були такими добрими та дружелюбними з ним, Джонні розповів їм, ким він був, як залишився сиротою і був узятий на опіку своїми дядьком Ебом і тіткою Ем, які насправді не були йому ніякими родичами, про те, як вони били та лаяли його, як залишали без вечері.

Вони зрозуміли усе, що він їм розповів, і тепер випромінювали не лише дружелюбність, братерство, а ще й співчуття і щось на кшталт материнської любові.

— Він ще дитина, — сказав один з них.

І вони ніби вийшли до нього, обняли та приголубили. Джонні, не тямлячи себе, упав на коліна, простягнув свої рученята до предмета, який лежав там, серед поламаних гілок, і кликав їх, ніби це було чимось, що дало б йому затишок, якого йому так не вистачало, який він так довго шукав і нарешті знайшов. Його серце ніби кричало і благало того, що не могли сказати вуста. І вони відповіли йому:

— Тепер ми ніколи не залишимо тебе, Джонні. Ми просто не зможемо тебе залишити.

— Ви обіцяєте? — запитав Джонні.

Їх голоси стали дещо сумнішими:

— Нам не треба обіцяти, Джонні. Наш човен поламався і ми не зможемо його полагодити. Один з нас помирає, інший скоро також помре.

Джонні стояв на колінах, і страшне розуміння цих слів повільно приходило до нього. Це було більше, ніж могла витримати його душа — знайти двох друзів і дізнатись, що вони помирають.

— Джонні.

— Що? — сказав Джонні, намагаючись втримати сльози.

— Ти поміняєшся з нами?

— Помінятись?

— Як роблять друзі. Ти даси нам що-небудь і ми дамо тобі що-небудь.

— Але, — сказав Джонні, — я нічого не маю...

Та потім він згадав, що має. Він мав кишеньковий ніж зі зламаним лезом. Це було небагато, та це все, що в нього було.

— Це дуже добре, — сказали вони, — це саме те, що треба. Клади його на землю, ближче до машини.

Джонні вийняв ніж з кишені і поклав його навпроти машини. Хоч він не помітив, як щось змінилось, щось змінилось, ножа не було, але щось інше лежало на його місці.

Хлопчик простяг руку і взяв річ, якою з ним обмінялися. У темряві було видно, як вона палахкотить зсередини прихованим світлом. Він повернув її на долоні — це було щось на кшталт коштовного каменя з багатьма гранями, з середини якого лилося і спалахувало різними кольорами м'яке світло.

Коли Джонні побачив, як світиться ця річ, то зрозумів, що уже дуже темно, а, значить, він пробув тут надто довго. Він зірвався на ноги і побіг, навіть не встигнувши попрощатись.

Було вже занадто пізно шукати корів, він лише сподівався, що вони самі вже йдуть додому і ще можна буде їх наздогнати. Він скаже дядькові Ебові, що було дуже важко зганяти корів докупи. Він скаже, що знову загубилось дві телички і він ходив їх шукати.

Він скаже... скаже... скаже...

Йому перехоплювало подих від бігу, а серце билось так, що усе тіло наче стрясалось під його ударами, страх вчепився йому в плечі — страх за свій жахливий проступок, за той, який був останньою краплею в переповненій чаші, останньою, після не принесеної з джерела води, недогляду за двома теличками, сірниками у кишені.

Джонні не зустрів корів по дорозі додому, вони стояли уже видоєні у хліві. Отже, він пробув там надто довго, все виявилось ще гірше, ніж він собі уявляв.

Він попрямував до хати, весь трясучись від страху. У кухні світилось, і Джонні знав — вони чекають на нього.

Він зайшов у кухню, вони сиділи за столом, дивлячись на нього, чекаючи його. Їхні лиця були настільки суворими, що нагадували могильні плити.

Дядько Еб підвівся, ніби збільшуючись аж до стелі, можна було бачити, як м'язи посмикуються на його руках з підкоченим аж до ліктя рукавами.

Джонні намагався ухилитись, та пальці уже щільно зімкнулись на його шиї, підняли і щосили жорстоко трясли.

— Я тебе навчу, — процідив дядько Еб крізь зациплені зуби. — Я тебе навчу, навчу...

Щось упало на підлогу і покотилось у куток, залишаючи палаюче-світлий слід.

Дядько Еб перестав трясти Джонні, потримав ще трішки, а потім впустив на підлогу.

— Це випало з твоєї кишені, — сказав дядько Еб. — Що це?

Джонні позадкував, хитаючи головою. Він не скаже їм, що це таке. Ніколи не скаже. Хоч би що вони з ним зробили, він їм не скаже. Навіть якщо вони вб'ють його.

Дядько Еб підійшов до кристалу, нагнувся і підняв його. Він відніс та поставив його на стіл, нахилився, розглядаючи, як той спалахує.

Тітка Ем теж подалась вперед на стільці, щоб краще його розгледіти.

— Що це? — запитала вона.

Вони простояли так ще хвилину, вдивляючись у кристал, світло і спалахи віддзеркалювались в їхніх очах, тіла напружились, а дихання

ніби шуміло у тиші. Міг настати кінець світу, а вони б цього і не помітили.

Потім вони випростались, повернулися до Джонні, відвернувшись від кристалу, ніби він їх більше не цікавив. Так, ніби він мав щось виконати, виконав і більше не був потрібен. З ними було щось не так, не те щоб не так, просто, по-іншому.

— Ти, певно, зголоднів? — запитала тітка Ем. — Давай я тобі щось зготую на вечерю. Будеш яєчню?

Джонні проковтнув слину і кивнув.

Дядько Еб сів, не звертаючи ніякої уваги на кристал, і сказав:

— Ти знаєш, я бачив чудовий кишеньковий ніж у місті. Саме такий як ти хотів...

Джонні майже його не чув. Він стояв там, слухаючи, як весь дім наповнюється любов'ю.

Flina, переклад з англійської, 2009.